

Sygn. akt I UK 197/19

POSTANOWIENIE

Dnia 13 maja 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z odwołania A. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Ł.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 maja 2020 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 17 stycznia 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 17 stycznia 2018 r. oddalił apelację ubezpieczonej A. R. od wyroku Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 18 października 2017 r., którym oddalono odwołanie ubezpieczonej od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w Ł. z dnia 19 marca 2015 r. odmawiającej ubezpieczonej prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach wobec nieudowodnienia wymaganego 20-letniego okresu składkowego i nieskładkowego.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji o braku podstaw do zaliczenia do stażu ubezpieczeniowego okresów pracy ubezpieczonej w gospodarstwie rolnym A. i J. R. w W. w okresach od lipca do sierpnia, przypadających w latach 1975–1978. W tych okresach ubezpieczona nie była członkiem rodziny A. i J. R., nie pozostawała z nimi we wspólnym

gospodarstwie domowym, nie decydowała o codziennych sprawach związanych z utrzymaniem domu, nie pozostawała na utrzymaniu J. R., a za pracę w gospodarstwie rolnym otrzymywała wynagrodzenie obliczone stosownie do wykonywanych w gospodarstwie rolnym prac sezonowych, co uniemożliwia traktowanie jej jako domownika, o którym mowa w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 23, poz. 133 ze zm.). A zatem ubezpieczona nie spełniała przesłanek z art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 53, dalej jako ustawa emerytalna), zgodnie z którym przy ustalaniu prawa do emerytury oraz przy obliczaniu jej wysokości uwzględnia się również, jak okresy składkowe, przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe, ustalone na zasadach określonych w art. 5-7, są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu.

Ubezpieczona w całości zaskarżyła skargą kasacyjną wyrok Sądu Apelacyjnego, domagając się uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi, a w przypadku stwierdzenia podstaw także uchylenia wyroku Sądu Okręgowego i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenia zaskarżonego orzeczenia i rozstrzygnięcia co do istoty sprawy przez zmianę zaskarżonej decyzji i przyznanie ubezpieczonej prawa do emerytury, poczynawszy od dnia 3 marca 2015 r. oraz zasądzenia na jej rzecz zwrotu kosztów procesu za wszystkie instancje.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie prawa materialnego – art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej, przez jego błędną wykładnię i dokonanie oceny statusu ubezpieczonej jako domownika w świetle art. 2 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, - art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej i art. 2 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, przez jego błędne zastosowanie i uznanie, że zamieszkiwanie w gospodarstwie rolnym, pozostawanie w okresie

wakacji w latach 1975-1978 na wyłącznym utrzymaniu współwłaścicieli gospodarstwa rolnego, wykonywanie prac w gospodarstwie wiejskim nie stanowi pozostawania we wspólnym gospodarstwie rolnym, a także rażące naruszenie prawa procesowego, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy – art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz 378 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. oraz art. 328 k.p.c. polegające na przejęciu przez Sąd drugiej instancji za własne ustaleń Sądu Okręgowego bez jakichkolwiek merytorycznych rozważań w tej kwestii w sytuacji, gdy zarzuty apelacji obejmowały sprzeczność ustaleń Sądu pierwszej instancji ze zgromadzonym materiałem dowodowym, co skutkowało tym, że zarzuty apelacji nie zostały rozpoznane.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano, że w świetle istniejących rozbieżności co do wykładni art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej istnieje konieczność wypowiedzenia się przez Sąd Najwyższy, czy ustalając prawo do świadczeń emerytalno-rentowych i uwzględniając okresy pracy w gospodarstwie rolnym sprzed objęcia rolników obowiązkiem opłacania składki na ubezpieczenie społeczne domowników, sąd winien ocenić spełnienie przesłanek również zgodnie z warunkami definicji legalnej „domownika” w świetle art. 2 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, która zaczęła obowiązywać od dnia 1 stycznia 1983 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Ponadto stosownie do art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wobec tego wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego

uzasadnienie winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Skarżąca jako przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej powołała potrzebę wykładni art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej, a zatem przesłankę wymienioną w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.

W utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przesłance określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania, że określony przepis prawa, będący źródłem poważnych wątpliwości interpretacyjnych, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych. Wątpliwości te i rozbieżności należy przytoczyć, przedstawiając ich doktrynalne lub orzecznicze źródła (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08; czy z dnia 18 lutego 2015 r., II CSK 428/14, LEX nr 1652383). Konieczne jest wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, a także przedstawienie własnej propozycji interpretacyjnej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2007 r., I PK 233/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 43). Powołanie się na rozbieżności w orzecznictwie wymaga ponadto przytoczenia i poddania analizie rozbieżnych orzeczeń sądów w celu wykazania, że rozbieżności te mają swoje źródło w różnej wykładni przepisu, bądź też przedstawienia argumentów wskazujących, że wykładnia przeprowadzona przez sąd drugiej instancji sprzeczna jest z jednolitym stanowiskiem doktryny lub orzecznictwa Sądu Najwyższego. Ponadto, ze względu na publicznoprawne funkcje skargi kasacyjnej, skarżący powinien wykazać celowość dokonania wykładni konkretnego przepisu przez Sąd Najwyższy ze względu na potrzeby praktyki sądowej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2012 r., III SK 29/12, LEX nr 1238124).

Wymagań tych nie spełniają twierdzenia skarżącej o potrzebie wykładni art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej w kontekście definicji legalnej „domownika” zawartej w art. 2 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Przepis ten stanowił, że pod pojęciem domownika rozumie się członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, a ponadto praca w gospodarstwie rolnym stanowi ich główne źródło utrzymania. W judykaturze dominuje pogląd, że o uwzględnieniu przy ustalaniu stażu ubezpieczeniowego uprawniającego do świadczeń emerytalno-rentowych okresów pracy w gospodarstwie rolnym sprzed objęcia rolników obowiązkiem opłacania składek na rolnicze ubezpieczenie społeczne domowników (tj. przed dniem 1 stycznia 1983 r.) przesądza wystąpienie dwóch okoliczności: wykonywanie czynności rolniczych powinno odbywać się zgodnie z warunkami określonymi w definicji legalnej domownika oraz w wymiarze nie niższym niż połowa ustawowego czasu pracy, tj. minimum 4 godzin dziennie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 28 lutego 1997 r., II UKN 96/96, OSNAPiUS 1997 nr 23, poz. 473; z dnia 13 stycznia 1998 r., II UKN 433/97, OSNAPiUS 1998 nr 22, poz. 668; z dnia 13 listopada 1998 r., II UKN 299/98, OSNAPiUS 1999 nr 24, poz. 799; z dnia 18 lutego 1999 r., II UKN 491/98, OSNAPiUS 2000 nr 8, poz. 324, notka; z dnia 9 listopada 1999 r., II UKN 190/99, OSNAPiUS 2001 nr 4, poz. 122, notka; z dnia 3 grudnia 1999 r., II UKN 235/99, OSNAPiUS 2001 nr 7, poz. 236, notka; z dnia 10 maja 2000 r., II UKN 535/99, OSNAPiUS 2001 nr 21, poz. 650; z dnia 12 maja 2000 r., II UKN 538/99, OSNAPiUS 2001 nr 21, poz. 651; z dnia 27 czerwca 2000 r., II UKN 612/99, OSNAPiUS 2002 nr 1, poz. 21, notka; z dnia 3 lipca 2001 r., II UKN 466/00, OSNP 2003 nr 7, poz. 186; z dnia 8 marca 2001 r., II UK 305/10, LEX nr 852557; z dnia 22 stycznia 2003 r., II UK 51/02, OSNP 2004 nr 7, poz. 127; z dnia 19 marca 2010 r., II UK 249/09, LEX nr 599773 i z dnia 28 czerwca 2013 r., I UK 24/13, OSNP 2014 nr 4, poz. 61).

W wyrokach z dnia 6 czerwca 2018 r., I UK 154/17 (LEX nr 2498085) oraz z dnia 17 stycznia 2017 r., I UK 491/15 (LEX nr 2242375), Sąd Najwyższy wskazał, że celem wprowadzenia uregulowania przewidzianego w art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy

emerytalnej było stworzenie możliwości zaliczenia do stażu ubezpieczeniowego uzupełniająco okresów pracy w gospodarstwie rolnym domowników przed dniem 1 stycznia 1983 r. Zaliczenie tego okresu pracy, jako okresu składkowego, mimo braku opłacenia składek na ubezpieczenie rolnicze, pozwoliło traktować tę kategorię ubezpieczonych jednakowo - zarówno przed, jak i po wejściu w życie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Jak zauważył Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 lipca 2001 r., II UKN 466/00 (OSNP 2003 nr 7, poz. 186), wydanym na gruncie mającego podobne brzmienie do art. 10 ust. 1 ustawy emerytalnej art. 5 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.; dalej ustawa rewaloryzacyjna), przepis ten nie zawiera definicji prowadzenia gospodarstwa rolnego ani definicji pracy w gospodarstwie rolnym. Jednakowe traktowanie okresów podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z okresami, kiedy ubezpieczenie to nie funkcjonowało, oznacza jednak, że przepis dotyczy prowadzenia gospodarstwa rolnego i pracy w nim na takich zasadach, na jakich zostało ono objęte ubezpieczeniem społecznym rolników. W przepisach regulujących ubezpieczenie społeczne rolników należy zatem szukać definicji gospodarstwa rolnego, osoby prowadzącej gospodarstwo rolne i osoby wykonującej pracę w gospodarstwie rolnym. Za wymienione w art. 5 pkt 2 ustawy rewaloryzacyjnej, przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym uważa się okresy wykonywania pracy na takich warunkach, jakie po dniu 1 stycznia 1983 r. dawały podstawę do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników. W przywołanych powyżej wyrokach Sąd Najwyższy uwypuklił, że przepisy art. 10 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy emerytalnej, chociaż nie odsyłają wprost do przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, to operują datami istotnymi z punktu widzenia tego ubezpieczenia. Dotyczą one osób, które w wymienionych okresach nie podlegały ubezpieczeniu społecznemu rolników z uwagi na to, że system taki nie istniał (rolnicy przed dniem 1 lipca 1977 r.) lub nie obejmował danej kategorii podmiotów (domownicy przed dniem 1 stycznia 1983 r.), ale po datach wskazanych w art. 10 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy zostały tym systemem objęte. Sąd Najwyższy uznał, iż nie do przyjęcia jest teza, aby art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej objęte

zostały osoby, które nie były domownikami rolnika, i wobec których - wraz z nadejściem daty 1 stycznia 1983 r. - nie nastąpiła zmiana ich statusu prawnego z niepodlegających na podlegające rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Przepis art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej nie tworzy jakiejś nowej grupy „nie-domowników”, którzy do dnia 1 stycznia 1983 r. pracowali w gospodarstwie rolnym. Ponadto w wyroku z dnia 17 stycznia 2017 r., I UK 491/15, Sąd Najwyższy przypomniał, że przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 marca 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. Nr 21, poz. 94 ze zm.) dookreśliły, że domownik pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym, jeżeli zamieszkuje na terenie gospodarstwa rolnego lub w bezpośrednim jego sąsiedztwie; praca domownika w gospodarstwie rolnym stanowi główne źródło utrzymania, jeżeli nie osiąga dochodów z innych źródeł w wysokości przekraczającej miesięcznie połowę najniższego wynagrodzenia obowiązującego w gospodarce uspołecznionej; praca domownika w gospodarstwie nie stanowi głównego źródła utrzymania, jeżeli domownik kształci się w szkole ponadpodstawowej lub wyższej albo rolnik udowodni, że domownik jest inwalidą I, II lub III grupy, jeżeli jest całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym; nie uznaje się za domownika osoby niebędącej członkiem rodziny rolnika, jeżeli z charakteru wykonywanej pracy wynika, że powinna być ona zatrudniona na podstawie umowy o pracę. Osoby bliskie rolnikowi to osoby mające z rolnikiem takie więzi osobiste, które wyjaśniają przyczynę wykonywania pracy na rachunek rolnika bez wynagrodzenia z tego tytułu.

Godzi się wobec tego nadmienić, że na podstawie faktyczną zaskarżonego wyroku składało się ustalenie, iż skarżąca nie była członkiem rodziny A. i J. R., nie pozostawała z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym, nie decydowała o codziennych sprawach związanych z utrzymaniem domu, nie pozostawała na utrzymaniu J. R., a za pracę w gospodarstwie rolnym otrzymywała wynagrodzenie obliczone stosownie do wykonywanych w gospodarstwie rolnym prac sezonowych. A zatem nie mogła być uznana za domownika w kontekście definicji legalnej „domownika” zawartej w art. 2 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Natomiast istotne zagadnienie prawne oraz potrzeba wykładni przepisów nie występują, jeżeli Sąd Najwyższy w pewnej kwestii wyraził pogląd we wcześniejszym orzecznictwie, a nie zachodzą okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2015 r., II CSK 428/14, LEX nr 1652383).

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ponieważ skarżąca nie wykazała, że zachodzi potrzeba rozpoznania wniesionej przez nią skargi.